

TRANSFER

RECEPTION STUDIES

IV

TRANSFER
Reception Studies

“Transfer. Reception Studies” is a scientific journal. We publish papers on Reception Studies of Polish and German, Austrian, Swiss literatures, written in English, Polish and German

Redaktorki Naczelne (Editors-in-Chief):

Anna MAJKIEWICZ, Joanna ŁAWNIKOWSKA-KOPER

RADA NAUKOWA (Advisory Board):

Anna BABKA (Universität Wien, Wien), Edward BIAŁEK (Uniwersytet Wrocławski, Wrocław),
Lothar BLUHM (Universität Koblenz-Landau, Landau), Rolf FIEGUTH (Universität Freiburg,
Schweiz), Elżbieta HURNIK (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza,
Częstochowa); Waclaw OSADNIK (University of Alberta, Edmonton), Mirosław OSSOWSKI
(Uniwersytet Gdański, Gdańsk), Wolfgang F. SCHWARZ (Universität Leipzig, Leipzig), Dorota
SOŚNICKA (Uniwersytet Szczeciński, Szczecin), Grażyna B. SZEWCZYK (Uniwersytet Śląski,
Katowice), Ewa TEODOROWICZ-HELLMAN (Stockholms Universitet, Stockholm), Manfred
WEINBERG (Univerzita Karlova, Praha), Anna WYPYCH-GAWROŃSKA (Uniwersytet
Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza, Częstochowa)

RECENZENCI (Reviewers):

Agnieszka ADAMOWICZ-POŚPIECH (Uniwersytet Śląski, Katowice), Tamara BRZOSTOWSKA-
-TERESZKIEWICZ (IBL PAN, Warszawa), Peter CLAR (Universität Wien, Wien), Olivia C. DÍAZ
PÉREZ (Universidad de Guadalajara, México), Sebastian DONAT (Leopold-Franzens-Universität
Innsbruck, Innsbruck), Małgorzata DUBROWSKA (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin), Joanna
DRYNDA (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań), Michael DÜRING (Christian-Albrechts-
-Universität zu Kiel, Kiel), Halina FILIPOWICZ (University of Wisconsin-Madison, Madison), Joan-
na GODLEWICZ-ADAMIEC (Uniwersytet Warszawski, Warszawa), Andrea HORVÁTH (Debreceni
Egyetem, Debrecen), Ewa JAROSZ-SIENKIEWICZ (Uniwersytet Wrocławski, Wrocław), Ewelina
KAMIŃSKA-OSSOWSKA (Uniwersytet Szczeciński, Szczecin), Paul Martin LANGNER (Uniwersytet
Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków), Renata MAKARSKA (Johannes Guten-
berg-Universität Mainz, Mainz), Michał MRUGALSKI (Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin),
Artur PEŁKA (Uniwersytet Łódzki, Łódź), Eliza PIECIUL-KARMIŃSKA (Uniwersytet im. Adama
Mickiewicza, Poznań), Szilvia RITZ (Szegedi Tudományegyetem, Szeged), Johann SONNLEITNER
(Universität Wien, Wien), Marek SUCHOCKI (Berkeley College New York and New Jersey)

Nadsyłane do redakcji artykuły są oceniane anonimowo przez dwóch recenzentów
(„double-blind” review)

Redaktorzy językowi (Language editors):

Elżbieta WRÓBEL – język polski (for Polish language)
Susanna Stacy JOHNSON, Anna WYLĘŻAŁEK – język angielski (for English language)
Markus EBERHARTER – język niemiecki (for German language)

Sekretarz redakcji (Assistant to the Editor-in Chief):

Paulina KASIŃSKA

Adres redakcji:
TRANSFER. UJD
ul. Waszyngtona 4/8, p. 134
42-200 Częstochowa
e-mail: transfer@ujd.edu.pl
tel. (+48) (34) 378-43-41
www.transfer.ujd.edu.pl

Patronat:

 **TOWARZYSTWO
POLSKO-NIEMIECKIE
W CZĘSTOCHOWIE**

UNIWERSYTET HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY IM. JANA DŁUGOSZA
W CZĘSTOCHOWIE

TRANSFER

RECEPTION STUDIES

IV

*PISARKI I PISARZE POLSKIEGO POCHODZENIA
W NIEMCZECH I W AUSTRII. (POST)MIGRACJA
TOŻSAMOŚĆ – TRANSKULTURA*

pod redakcją
ANNY MAJKIEWICZ, MONIKI WOLTING

Częstochowa 2019

Redaktor naczelna wydawnictwa
Paulina PIASECKA

Redaktor techniczny
Piotr GOSPODAREK

Korekta
Dariusz JAWORSKI

Projekt okładki
Agnieszka TYRMAN

Copyright © 2019 Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, pewne prawa zastrzeżone. Licencja Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

ISSN 2451-3334
e-ISSN 2657-7216

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL – ICI Journal Master List 2018
(ICV: 89.94)

Czasopismo jest indeksowane w bazach:

Central and Eastern European Online Library (www.ceeol.com)
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities
(www.cejsh.icm.edu.pl)

CEON Repozytorium Centrum Otwartej Nauki (<https://depot.ceon.pl/>)
BazHum – Baza Czasopism Humanistycznych i Społecznych (www.bazhum.pl)

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
POL-index Polska Baza Cytowań
EBSCO Publishing (Humanities Source)
EBSCO Publishing (Ebsco Discovery Service)
WorldCat (OCLC)

ARIANTA (www.arianta.pl)
EZB Elektronische Zeitschriftenbibliothek

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ujd.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

Spis treści / Inhaltsverzeichnis / Index

Od redaktorek	9
From the Editors	13

1

LITERATURA MIGRACYJNA W TLE LITERATURY „NARODOWEJ” / MIGRATIONS LITERATUR VOR DEM HINTERGRUND „NATIONALER“ LITERATUR/ MIGRANT LITERATURE IN THE BACKGROUND OF THE “NATIONAL” LITERATURE

Monika WOLTING	
Prolegomena do badań nad literaturą migracyjną	19
Anna WARAKOMSKA	
Od literatury gastarbeiterów do literatury interkulturowej w niemieckiej rzeczywistości postimigranckiej	37
Renata MAKARSKA	
Tekstowa wielojęzyczność w niemieckojęzycznych utworach pisarzy polskiego pochodzenia (Artur Becker, Dariusz Muszer, Matthias Nawrat)	53
Hans-Christian TREPTE	
Powroty do przeszłości. Po śladach rodzinnych w niemieckojęzycznej literaturze (nie tylko) polskiego pochodzenia	77

2

NOWE POKOLENIE POLSKO-NIEMIECKICH PISAREK I PISARZY / NEUE GENERATION DEUTSCH-POLNISCHER AUTORINNEN UND AUTOREN / NEW GENERATION OF POLISH-GERMAN AUTHORS

Agnieszka PALEJ	
W poszukiwaniu korzeni. Współczesna polsko-niemiecka literatura migracyjna i dylematy tożsamości (Sabrina Janesch, Alexandra Tobor, Matthias Nawrat)	95

Eliza SZYMAŃSKA	
„Nowi Niemcy” (?) – refleksje o byciu migrantem w twórczości autorek o polskich korzeniach	109
Brigitta HELBIG-MISCHEWSKI	
„Ich komme aus Polen“. Migranten-Literatur als <i>coming out</i> . Emilia Smechowskis <i>Wir Strebermigranten</i> vor dem Hintergrund der Prosa anderer polnischer Migranten in Deutschland	123
Joanna Małgorzata BANACHOWICZ	
Świat „po drugiej stronie” wyobraźni. Artystyczny dialog Radka Knappa z Alfredem Kubinem	137
Anna GAJDIS	
Topografie literackie Artura Beckera	149

3

MIGRACJA – LITERATURA – TOŻSAMOŚĆ / MIGRATION – LITERATUR – IDENTITÄT / MIGRATION – LITERATURE – IDENTITY

Bożena Anna BADURA	
Die Inszenierung der Authentizität in der Migrationsliteratur am Beispiel ausgewählter deutschsprachiger Romane nach 2015 ...	165
Joanna DRYNDA	
Migration und Familie im Werk von Anna Kim	179
Ivan ZYOMOMRYA	
Dylemat tożsamości w artystycznej koncepcji Emmy Andijewskiej	199
Aleksandra POPIŃSKA-PINDYCH	
Displacement and Family Separation of Australian Aborigines as Depicted in <i>Memoirs of Stolen Generation</i>	213

4

LITERATURA POLSKA W ŚWIECIE – SPOD PIÓRA MIGRANTA / POLNISCHE LITERATUR IN DER WELT – AUS DER FEDER EINES MIGRANTEN / POLISH LITERATURE IN THE WORLD – WRITTEN BY MIGRANTS

Ewa JAROSZ-SIENKIEWICZ	
Karl Dedecius – przyczynek do recepcji <i>post mortem</i>	229

Justyna RADŁOWSKA

Bonifacy Miązek – (emigracyjny) historyk literatury polskiej 247

5

EUROPEJCZYCY – KOSMOPOLACY. ROZMOWY / EUROPÄER – KOSMOPOLEN. GESPRÄCHE / EUROPEAN – COSMOPLES. INTERVIEWS

Artur BECKER, Monika WOLTING

Kim jest, może i powinien być Europejczyk? Kosmopolakiem?

Z Arturem Beckerem rozmawia Monika Wolting 263

Matthias NAWRAT, Monika WOLTING

Wytrzymać niejednoznaczność — co to jest: literatura europejska?

Matthias Nawrat w rozmowie z Moniką Wolting 273

6

W RUCHU – ESEJE / IN DER BEWEGUNG – ESSAYS / ON THE MOVE – ESSAYS

Nick MEISTER

Von Prag nach Krakau. Nachgedanken zum Alltag

eines DAAD-Lektors 285

Anna MAJKIEWICZ

Migrant i nomada – tożsamości w ruchu. Moda czy konieczność? 295

Noty o Autorach 303

About the Authors 311

Od redaktorek

Zjawisko migracji, jak dowodzi Mieczysław Dąbrowski, ma obecnie „charakter globalny, jest powszechne i wszechobecne, rodzi rozmaite formy ekspresji artystycznej i domaga się porządkującego opisu”¹. Efekty pisarskie ruchu migracyjnego są coraz obfitsze, a także bardziej świadome swoich celów społecznych i artystycznych zamierzeń. Gdy rozpatrujemy te teksty pojedynczo, nie zawsze budzą one nasz zachwyt. Jeśli czyta się je jako pewien zbiór wypowiedzi, jako – zgodnie z propozycją Dąbrowskiego – „tekst migracyjny”, tworzą one nową jakość, nowe zjawisko w literaturze. Taki cel przyświecał również Autorkom i Autorom artykułów zebranych w kolejnym numerze periodyku „Transfer. Reception Studies”, podejmujących próbę zdefiniowania specyfiki nowego doświadczenia migracyjnego wykraczającego poza literaturę powstającą na „klasycznej” emigracji (romantycznej i wojenno-powojennej). Dlatego tematem przewodnim jest tym razem pisarstwo migrantek i migrantów pochodzenia polskiego, którzy po osiedleniu w Niemczech bądź w Austrii językiem twórczości artystycznej uczynili język niemiecki. Większość z omawianych pisarek i pisarzy należy do pokolenia nazywanego postmigrantami, gdyż z Polski wyjechali jako ludzie dorośli lub jako dzieci z emigrującymi rodzicami w latach osiemdziesiątych XX wieku.

Wspólną oś przedstawionych Państwu artykułów stanowią kategorie antropologiczne: pamięć, hybrydyczność, tożsamość, kontekst kulturowy, przez które czytane są współczesne teksty migracyjne. Dlatego z całą pewnością można powiedzieć, że Autorki i Autorzy tego tomu świadomie realizują postulat Mieczysława Dąbrowskiego opowiadającego się za porzuceniem sztywnego gorsetu klasycznych pojęć służących opisowi literatury emigracyjnej, za ich dekonstrukcją i wyposażeniem w inne sensy – poprzez zastosowanie kategorii kulturowych².

Już w pierwszym tekście MONIKA WOLTING również postuluje wypracowanie nowego modelu oglądu twórczości autorów-emigrantów pochodzących z Niemiec i imigrantów przybyłych do Niemiec, opartego na kontekstualizacji i uwzględnieniu szerokiego kontekstu społecznego i kulturo-

---

¹ M. Dąbrowski, *Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej*, Elipsa, Warszawa 2016, s. 10.

² Ibidem, s. 12.

wego. Tło historyczne imigracji do Niemiec oraz trudności definicyjne literatury migracyjnej szczegółowo omawia ANNA WARAKOMSKA. Natomiast RENATA MAKARSKA wnikliwej analizie poddaje hybrydyczność językową (wielojęzyczność tekstową) charakterystyczną dla literatury inter- i transkulturowej, a zjawisko to przedstawia na wybranych powieściach Dariusza Muszera, Artura Beckera i Matthiasa Nawrata. Optykę kulturową przyjmuje również HANS-CHRISTIAN TREPTE przy analizie motywu powrotów do przeszłości występującego w niemieckojęzycznej literaturze autorów polskiego, ukraińskiego i rosyjskiego pochodzenia.

W kolejnej części AGNIESZKA PALEJ eksploracji poddaje kwestie tożsamościowe jako kluczowe w prozatorskich utworach postmigrantów: Sabriny Janesch, Alexandry Tobor oraz Matthiasa Nawrata. Rozważania te kontynuuje ELIZA SZYMAŃSKA, stawiając sobie za cel opis strategii oswojania doświadczenia migracyjnego w prozie trzech autorek polskiego pochodzenia: Pauliny Schulz, Alice Boty, Emilii Smechowski. Inną perspektywę oglądu przyjmuje BRIGITTA HELBIG-MISCHEWSKI, dostrzegając w powieści Emilii Smechowski *Wir Strebermigranten* elementy narracji terapeutycznej w procesie wyobcowującego nabywania i „uwalniającego” weryfikowania tożsamości bohaterki-narratorki. W świat relacji intertekstualnych między literaturą a sztuką wprowadza JOANNA MAŁGORZATA BANACHOWICZ, analizie poddając opowiadanie Radka Knappa *Die Stunde der Geburt / The Hour of Birth* (2017), będące nie tylko nawiązaniem (opisem) do czterdziestu jeden grafik Alfreda Kubina, ale prawdziwym dialogiem pisarza z rysownikiem. Część poświęconą najmłodszym pisarkom i pisarzom polskiego pochodzenia zamyka artykuł ANNY GAJDIS podejmującej szczegółowe rozważania nad topografią w twórczości Artura Beckera.

Część druga wprowadza w obszar literatury pisarzy i pisarek pochodzących z innych kręgów kulturowych niż polski. BOŻENA ANNA BADURA w centrum refleksji sytuuje strategie generowania autentyczności w literaturze migracyjnej powstającej w Niemczech po 2015 roku. JOANNA DRYNDA swoją uwagę poświęca utworom austriackiej pisarki pochodzącej z Korei Południowej, Anny Kim, a szczególnie „tożsamościom projektowanym” w rodzinie interkulturowej (z tłem migracyjnym). Zagadnienie tożsamości w artystycznej koncepcji ukraińskiej pisarki Emmy Andijewskiej omawia również IVAN ZYMOMRYA na przykładzie dwóch utworów: *Powieści o dobrym człowieku* oraz *Powieści o ludzkim powołaniu*. Problematykę tożsamościową kontynuuje ALEKSANDRA POPIŃSKA-PINDYCH przybliżająca (traumatyzujące) konsekwencje przymusowej migracji wewnętrznej „skradzionego pokolenia” australijskich Aborygenów – na podstawie ich wspomnień.

Część trzecia poświęcona jest dwóm osobowościom pochodzenia polskiego, których wkład w zwiększenie obecności literatury polskiej w zagranicznych obiegach zinstytucjonalizowanych jest bezdyskusyjny. Pierwsza to tłumacz Karl Dedecius, którego recepcję *post mortem* szczegółowo omawia EWA JAROSZ-SIENKIEWICZ. Druga to ks. Bonifacy Miązek, którego działalność naukowo-popularyzatorska stała się przedmiotem opisu JUSTYNY RADŁOWSKIEJ.

W kolejnej części głos oddany został dwóm polskim post-migrantom: ARTUROWI BECKEROWI oraz MATTHIASOWI NAWRATOWI, z którymi na temat europejskości literatury oraz Polaków zagranicą rozmawiała MONIKA WOLTING.

Tom zamykają dwa eseje: NICKA MEISTERA dzielącego się swoimi doświadczeniami jako migrujący lektor DAAD, oraz ANNY MAJKIEWICZ podejmującej próbę odpowiedzi na pytanie, czy nomadyczność migranta wynika jedynie z konieczności.

Dominująca we wszystkich zebranych tu wypowiedziach optyka kulturowa (antropologiczna) bierze się ze zderzenia kultur implikowanego doświadczeniem migracyjnym jako podstawowym czynnikiem inicjującym narrację mającą źródło w geograficznym przemieszczeniu (dyslokacji). Wyrażając nadzieję, że związana z tym „zmiana punktu widzenia” będzie dla Państwa inspiracją do dalszych badań nad współczesną literaturą (post)migracyjną, życzymy udanej lektury!

Anna Majkiewicz, Monika Wolting

From the Editors

As Mieczysław Dąbrowski argues, the phenomena of migration at present have a “global character, is widespread and pervasive, lends itself to various forms of artistic expression and demands clear description.”¹ The effects of migrant writing are becoming more abundant and more conscious of its social goals and artistic intentions. As we consider these texts individually, they don’t always induce admiration. If they are read as a particular collection of expression as – according to Dąbrowski’s proposition – ‘migrant text’, they create a new quality, a new class in literature. This goal also inspired the authors of the collected articles of the current issue of *Transfer. Reception Studies* which undertakes defining the specificity of the new migration experiences extending beyond limits of ‘classic’ emigration i.e. romantic, war and post-war. Thus this time the main topic of consideration is the writings of female and male authors of Polish extraction who have settled in Germany or Austria and have chosen to use German as their medium for artistic expression. The majority of the considered authors belong to the generation of so-called post-migrants since they left Poland as adults or children of emigrating parents in the 1980’s.

The common theme of the articles presented is that they are anthropological – memory, hybridity, identity, cultural context – all reflected in contemporary migrant texts. Thus, with full conviction one can say that this collection of authors of this volume consciously subscribe to the postulate of M. Dąbrowski positing the rejection of the rigid classic constructs serving the descriptions of emigrant literature, endorsing the deconstruction and replacing said constructs with new senses through application of cultural categories.²

MONIKA WOLTING, in the first text, already endorses generating a new model for reviewing the creativity of author/emigrants of German extraction and immigrants to Germany supported through contextualization and considering the wide range of social and cultural contexts. The backdrop of emigration to Germany and the difficulties of literary definition of migrant literature is discussed in detail by ANNA WARAKOMSKA. In contrast, RE-

---

¹ M. Dąbrowski, *Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej*, Elipsa, Warsaw 2016, p. 10.

² *Ibid.*, p 12.

NATA MAKARSKA's in depth analysis considers the language hybridity (multi-language texts) characteristic for inter- and transcultural literature demonstrated in selected novels of Dariusz Muszer, Artur Becker and Matthias Nawrat. HANS-CHRISTIAN TREPTE also adopts the cultural approach in his analysis of the motif of returning to the past occurring in German literature by authors of Polish, Ukrainian and Russian extraction.

The subsequent section includes AGNIESZKA PALEJ's exploration entertaining questions of identity as key to the prose of post-migrant works of Sabrina Janesch, Alexandra Tobor and Matthias Nawrat. These deliberations are continued by ELIZA SZYMAŃSKA who has as an objective to describe the strategy of mastering migrant experiences in the prose of three authors of Polish extraction: Paulina Schulz, Alice Bota and Emily Smechowski. Another perspective view adopts BRIGITTA HELBIG-MISCHEWSKI detecting in the novel of Emilia Smechowski, *Wir Strebermigranten*, therapeutic narrative elements in the alienating acquisition and freeing verification of identity by the hero/author. JOANNA MAŁGORZATA BANACHOWICZ introduces us into the world of the intertextual relationship between literature and art through her analysis of Radek Knapp's tale entitled *Die Stunde der Geburt / The Hour of Birth* (2017), which is not only a description of Alfred Kubin's 41 graphics, but also a real discussion between a writer and a sketch artist. The part dedicated to the youngest writers of Polish extraction closes with an article by ANNA GAJDIS undertaking a detailed solution regarding the creative topography of Artur Becker.

Part two enters the realm of literary writers from other cultural heritage rather than Polish. BOŻENA ANNA BADURA reflects on the applied strategy for generating authenticity in migrant literature that has emerged in Germany since 2015. JOANNA DRYNDA directs her attention to works to Anna Kim, an Austrian writer of South Korean extraction, focusing on 'designed identity' in an intercultural family with migration as a background. The issue of identity in the artistic concept of Emma Andijewska is considered by IVAN ZYMOMRYA based on two of her novels: *Novel About a Good Man*, and *A Novel About Human Destiny*. The issues of identity are continued by ALEKSANDRA POPIŃSKA-PINDYCH who illuminates the traumatic consequences of forced internal exile experienced by the 'stolen generation' of the Aborigines on the basis of their memories.

Part three is dedicated to two personalities of Polish extraction whose input in making Polish literature present institutionally abroad is beyond discussion. The first is the translator Karl Dedecius whose *post mortem* recognition is carefully discussed by EWA JAROSZ-SIENKIEWICZ; the second is the Rev. Bonifacy Miązek whose popular scientific activity became the focus of JUSTYNA RADŁOWSKA.

The following part is dedicated to two Polish post-migrants – ARTUR BECKER and MATTHIAS NAWRAT – where they enter into a discussion regarding European literature and Poles abroad with MONIKA WOLTING.

The volume closes with two essays: the first by NICK MEISTER sharing his experiences as a travelling lecturer for DAAD (German Academic Exchange Service), and second, ANNA MAJKIEWICZ, who undertakes to answer the question whether the nomadism of the migrant results exclusively from necessity.

The cultural/anthropological view dominating all of the collected works here result from the cultural interface implicated by migrant experience as the basic factor initiating narration whose source is in geographic dislocation. In the hope that ‘changing one’s point of view’ will be an inspiration to the Readers for further research in contemporary, post-migrant literature.

We wish you interesting reading!

Anna Majkiewicz, Monika Wolting